

Oponentský posudek

MgA. Magdalena Nováčková,

Fenomén osobní spirituality hudebního interpreta ve vztahu k jeho výkonu a sebe prezentaci, disertační práce, HAMU Praha, 2020

Ve své disertační práci si Magdalena Nováčková zvolila téma, o němž platí skutečně, že je velmi neotřelé a neobvyklé. Ještě než jako recenzent pochválím tuto autorku za odvahu vstoupit do tak složitě subtilních a v zásadě exaktními metodami moderní „experimentální“ vědy neprokazatelných vod, musím přiznat i svůj jistý ostych a zdrženlivost. Toto téma je v oblasti hudební produkce, která je primárně zaměřena na naprosto konkrétní „hmatatelné“ a prokazatelné, obvykle až pragmatické problémy, opravdu nečekané. Zamýšlel jsem se nejprve nad tím, kam by vlastně patřilo zcela legitimně, ale nakonec jsem dospěl k názoru, že tato volba i zařazení tématu do oblasti hudebního produkování v jeho komplexnosti má oprávněnost. Produkování a producentství jako určitý typ zprostředkování respektive tvořivého zprostředkování se značným důrazem na materii duchovní povahy a osobnost hudebního umělce má určitě i svoji duchovní stránku. A rovněž kus nedefinovatelného mystéria, pokud zůstanu v metaforické rovině, která k recenzi práce Magdaleny Nováčkové určitě patří.

Autorka se nemohla pohybovat v nějakém existujícím kadlubu metodologického systému, proto správně píše v úvodu o zvolené metodě narativní explorace:

Narativní explorace vycházející z metod kvalitativního sociologického výzkumu se ukázala jako nejvhodnější metoda pro získání odpovědi na základní otázky tématu. Rozhovory s vybranými účastníky výzkumu probíhaly jakožto polostrukturované, což předpokládá, že je pevně daný tematický a obsahový rámec otázek, ale jejich pořadí, způsob kladení a formulace předem stanoveny nejsou. Během polostrukturovaného rozhovoru mohou vyplynout i otázky nové, jež téma doplňují či rozvíjejí, nicméně u každého respondenta mohou být odlišné. Základní podmínkou pro úspěch takového rozhovoru bylo navázání vztahu s respondentem na základě důvěryhodnosti, empatie, otevřenosti a vstřícnosti.

A samozřejmě hned v úvodu stručně, ale velmi pregnantně charakterizuje základní pojmy své práce, které se týkají hlavních tří náboženských směrů v Evropě – judaismu, katolicismu a pravoslaví a další základní pojmy, s kterými ve své práci operuje. Největší část práce je věnována podrobným rozhovorům s autorčinými komentáři a se záměrem, zjistit základní otázku celé práce, což se autorce daří zejména tam, kde může nebo má osobnější kontakt a kde se jí respondenti skutečně velmi otevřeně zpovídají z velmi subtilních, intimních a těžko ventilovatelných otázek spirituality, víry a celého komplexu transcendence.

Tam, kde se autorka pokusila využít tradičního dotazníkového řešení, narazila na to, co sama správně cítí, že totiž debatu o spiritualitě, případně o víře v Boha nelze vést do jisté míry neosobně na základě byt' velmi dobře připraveného dotazníku. Ostatně s tímto faktem se autorka setkala i v případech, kdy neměla k dotazované osobě bližší, někdy osobní vztah. Tyto skutečnosti si autorka uvědomuje a dobře ji ve spolupráci s komentáři psychiatra Cyrila Höschla dovede vysvětlit.

Ostatně systém rozhovorů, řekl bych spíše dialogů, dokáže Magdalena Nováčková vždy po určitých tématech dobře interpretovat. Všechny rozhovory publikované a komentované v její dizertační práci jsou nejen zajímavé, ale i velmi podnětné a tvoří do jisté míry i pramen k objasnění základního tématu práce. Pokud bych měl hodnotit, byť z pohledu ateisticky vychovaného muzikologa a historika, což raději v rámci celkové otevřenosti uvádím, jednotlivé rozhovory, které mají všechny v práci své důležité místo, zdál se mi asi nejzajímavější rozhovor s dirigentkou Claire Gibault. Pokud vůbec vytvářet nějaký pomyslný řebříček, tak trochu nesoustředně nebo neutříděně se mi zdály odpovědi Mariána Lejavy (tady pozor, autorka nechala jeho citaci v latině, ale správně výrok zní *Nulla dies sine linea* (str. 103), což je samozřejmě jen maličkost). Cenná je citace studie Bernarda Lehmana, po všech dlouholetých zkušenostech se spoluprací s velkými symfonickými orchestry, lze skutečně potvrdit, že jakkoliv představují zdánlivě velmi kompaktní celek, jedná se o velmi disparátní a často i uvnitř mezi jednotlivými skupinami včetně nástrojových, velmi nevraživé místo až disociované těleso.

Mám jen jeden dotaz pro diskusi při obhajobě, na kterou se těším:

V závěru analýzy po rozhovoru s Claire Gibault by mne zajímalo, jak odlišit její proměnu a vyzrání z hlediska setkání a osobní konverze k pravoslaví od případného přirozeného lidského a uměleckého dozrávání – mám na mysli obvyklé, i když ne automatické „zmoudření“ věkem. Byla konverze akcelerátorem tohoto procesu nebo by k němu došlo i bez ní?

Je dobře, že autorka zachovala dostatečnou míru akribie a uvědomuje si, že prokázat například přímou vazbu mezi spiritualitou nebo náboženskou orientací díla a objektivně rozpoznatelnou kvalitou této orientace při provádění například duchovní tvorby, není možné. Ukazuje spíše, jak se duchovnost, spiritualita či náboženská orientace promítá do osobnosti takto orientovaných umělců, co ve své orientaci a přesvědčení nacházejí a jak je inspiruje. Ani zdánlivě logický argument, že by producent měl pro interpretaci duchovní tvorby „upřednostňovat“ umělce pro jeho náboženské přesvědčení a jakousi předpokládanou větší schopnost afinity nebo citlivosti nelze přijmout, oceňuji tuto objektivitu, která k dizertační odborné práci jistě patří.

Když jsem o posudku při podnětném a velmi poučném čtení celé rozsáhlé práce přemýšlel, spíše mne napadla myšlenka jakéhosi dialogického eseje a snahy utřídit si spolu s autorkou některé její myšlenky.

Otázka religiozity v České republice, respektive v Čechách je samozřejmě nejvíce ovlivněna dvacátých stoletím s jeho tragickými kapitolami. Jen otázka k diskusi, kdy bude překonáno dědictví totalitního režimu? Bude to – abych zůstal u biblických příjmů - oněch 40 let proroka Mojžíše? Už se k nim pomalu blížíme. Nebo to bude trvat sto let? A nebo existuje něco, co si pracovně označuji jako „dlouhý dech historie“, takže se například ve vztahu k církvi a religiozitě v České republice projevují skryté vazby kolektivního vědomí jdoucí až někde k protireformaci a násilné rekatolizaci po známém patentu Ferdinanda II? To nebylo vůbec úkolem recenzované disertační práce, ale autora recenze to vedlo k těmto otázkám, o nichž bych rád s Magdalenou Nováčkovou při obhajobě debatoval.

Myslím si, že je zcela správné a v intencích celkového vyznění této kvalitní a dobře napsané disertační práce, když v závěru autorka upozorňuje i na problémy naší žhavé současnosti – globalizace, virtualizace, hyperkortečnost vedoucí až k zamlčování nebo neupřímnosti, technologizace. Právě duchovní hodnoty, spiritualita může tvořit jistou hráz proti těmto jevům, nechtěl bych je jednoznačně všechny kvalifikovat jako negativní, ale spíše jako jednostranné. A nebo je to i velký návrat ke kořenům naší civilizace? Leccos naznačila i uprchlická krize, najednou se i ti, kteří neměli k náboženství nebo duchovním hodnotám žádný vztah začali obracet ke křesťanství nebo judaismu. Nemáme my všichni i ti, kteří se nepovažují za věřící nebo nejsou praktikujícími věřícími, „my z Evropy“ zakódováno ono dědictví někde hluboko uvnitř?

Práci považuji za odvážnou, průkopnickou a hledačskou ve všech jejích parametrech. Autorka využívá bohatého rejstříku vysoce odborné a specializované literatury a prokazuje znalosti z oblasti religionistiky, které dovede i v rovině symbolů aplikovat na konfese jednotlivých hudebníků. Zároveň je zřejmé, že díky své profesi je v přímém takřka každodenním kontaktu s hudebníky v praxi. Metodologicky se opírá o samostatně navrženou metodu a v závěru projevuje dostatečnou míru metodické skepse i víry v základní - z mého hlediska – trvalé evropské duchovní hodnoty.

Z mého hlediska dávám disertační práci Magdaleny Nováčkové plné absolutorium a doporučuji k obhajobě.

Praha, 14. května 2020

Prof. PhDr. Jiří Štílec, CSc